

Meie lapsel mitu keelt

abiks mitmekeelse lapse vanemale

Mitmekeelsus kodus ja maailmas

See trükis on mõeldud sulle, kui tunned huvi mitmekeelse lapse kasvatamise vastu. Võib-olla räägid välismaal elades oma lapsega eesti keelt, räägid Eestis lapsega teist keelt, või alles otsustad, mis keeles lapsega rääkida? Siit leiad infot, näpunäiteid ning julgustust, et jätkata vapralt mitmekeelse lapse kasvatamisega. See otsus võib olla nii talle kui ka sinule väga oluline.

Inimene ei pea olema andekas, et õppida mitut keelt korraga. Varajane keeleomandamine kuulub inimese üldise kohanemis- ja õppimisvõime juurde, kuid keeleomandamiseks on vaja aega, motivatsiooni ja suhtlemisvõimalust. Lapse keeleoskust kujundab see, mis keeles temaga suheldakse ning ka milliste hoiakutega inimesi ta kohtab. Väga palju sõltub sellest, kuidas ühiskond ta ümber mitmekeelsusesse

Pere keeled

Pered võivad mitmekeelseks kasvada erinevalt, kas teadlikult, olude sunnil või juhuslikult.

- **Kodus üks, väljaspool kodu teine keel.** Sama emakeelega vanemate jaoks on see kõige loomulikum ja kasulikum mudel oma keele edasiandmiseks. Näiteks peaks välismaale kolinud eestikeelne pere omavahel eesti keelt edasi rääkima, et kindlustada lapse eesti keele areng.
- **Üks inimene, üks keel.** Kui vanematel on erinevad emakeeled, siis on soovitatav kummalgi rääkida lapsega oma emakeeles. Omavahel räägivad vanemad kas ühes, teises või isegi kolmandas keeles.
- **Mitmekeelne kodu.** Kui mõlemad vanemad on mitmekeelsed ja ei taha valida ühte keelt, on laps võimeline ka sellises olukorras koduseid keeli omandama.

Ühte õiget mudelit ei ole, kuna olukorrad, kogemused ja mõjurid on erinevad. Lapsega võiks igaüks rääkida järjekindlalt oma keeles, st keeles, milles ta ennast hästi tunneb. Keelte vaheldumine ei tohiks aga last häirida: mitmekeelse pere söögilauas on sageli kuulda kõiki keeli korraga. Nii sõltuvad keelevalikud isiklikust eelistusest, pere taustast ja konkreetsest olukorrast.

Terminitest: vt kasti lk 20.

suhtub: millised sõnumid tulevad vanematelt, sõpradelt, koolist, meediast.

Ühiskonnas levinud arvamused võivad tekitada nii lapsele kui ka lapsevanemale kahetisi tundeid või segadust. Vasturääkivad ja aluseta müüdid elavad oma elu, kuid parem on nendest mitte välja teha. Loodame, et sinne trükis aitab mitmekeelsust paremini mõista ning annab tuge neile, kellel on soov ja võimalus kasvatada last enam kui ühe keelega. See ei pruugi alati olla lihtne, aga tasub ennast ära. Sellest on kasu ka siis, kui teise keele oskus ei saa päris täiuslikuks. Kunagi tänab laps sind selle eest!

Mitmekeelsus (sh kakskeelsus) on maailmas sama tavaline kui ükskeelsus. Hinnanguliselt on umbes pool maailma elanikkonnast mitmekeelne, kasutades igapäevases suhtluses kaht või enam keelt. Kultuurid ja keeled on alati kohtunud ja segunenud. Keeled kohtuvad poes ja pulmas, laadal ja laeval, aga samuti kõneleja peas. Keeled võivad ka üksteist mõjutada: vestluse käigus kasutatakse mõnikord teise keele sõnu ning ajapikku võivad keeled kontaktide mõjul muutuda.

Olukorrad, kus kasutatakse enam kui ühte keelt, on väga erinevad. Inimesed, koolid, töö-

kohad, kogukonnad, riigid võivad olla mitmekeelsed. Keeled võivad olla ühiskonnas kasutusel erinevates suhtlusolukordades (nt ametiasutustes vs. turul) või võrdselt ja paralleelselt igal pool. Ühes riigis võivad rääkida eri rühmad eri piirkondades eri keeli, või ühes kohas mitut keelt.

Mitmekeelsetel inimestel ei ole kunagi mõlema keele oskus täpselt samal tasemel. Mitmekeelse lapse puhul võib oodata, et keeleoskus kummaski keeles on eri tasemel ja sõnavara erineb.

Müüt:
„Mitmekeelsus takistab arengut.“

Fakt:
Mitmekeelsed lapsed on erinevad – nii nagu ükskeelsedki.

Tüüpiline keeleareng

Keelearengu **verstapostid** on üleilmselt üsna sarnased vaatamata suurtele kultuurilistele ja keelelistele erinevustele. Lapseti on aga ühe või teise arengutähiseni jõudmine väga erinev, mistõttu kõiguvad keskmised vanused arenguetappide juures suurel määral. Erinevused ükskeelsete ja mitmekeelsete vahel ei ole suuremad kui loomulikud individuaalsed erinevused laste vahel.

Esimesed sõnad tulevad lapse kõneste tavaliselt üheaastaselt, kuid see võib juhtuda ka neli kuud varem või hiljem. Laps hakkab sõnu kokku panema tavaliselt enne teist sünnipäeva, kuid normaalse kõnearenguga on tegu ka siis, kui **sõnade kombinatsioonid** tekivad pool aastat varem või hiljem. Vt lk 20.

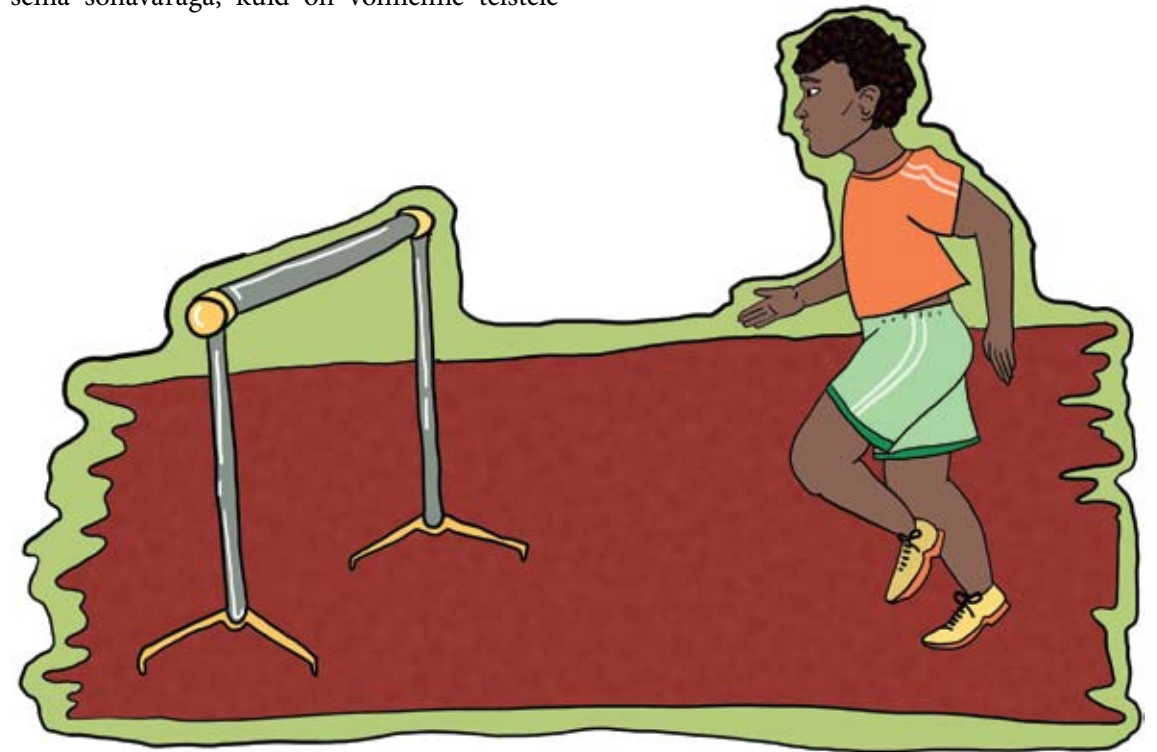
Nii Eestis kui ka mujal kohtab arvamust, et varajane mitmekeelsus võib takistada lapse keelelist arengut. See ei vasta tõele. Mõni mitmekeelne laps võib hakata rääkima keskmisest hiljem, kuid see ei anna alust üldistamiseks. Tegelikult võivad nii üks- kui ka mitmekeelsed lapsed erineda suurel määral. Enamik kakskeelseid lapsi areneb normaalse kiirusega.

Kakskeelsel kolmeaastasel võib olla *ühes keeles* väiksem sõnavara kui sama vanal ükskeelsel kolmeaastasel. Luges kokku aga kahe keele mõistesõnavara (mõisted, mida laps oskab nimetada ühes või teises keeles), näeme, et kogu sõnavara suurus on võrdne ükskeelsete keskmisega. See tähendab, et laps on õppinud väljendama sama palju mõisteid, aga ta oskab neid erinevates keeltes. Tal läheb natuke rohkem aega, et täita kummaski keeles lüngad.

Kuid ka ükskeelsel läheb aega, et lünki sõnavaras täita – tegelikult õpime ju sõnu juurde terve elu.

Vahel tuntakse muret, et kooliteed alustades on mitmekeelsed ükskeelsetest keeleliselt maha jäänud ja ei jõua kunagi teistele järele. Tegelikult kasvab sageli just mitmekeelsete laste sõnavara kiiremini kui ükskeelsetel. Mitmekeelne laps võib alustada kooli keskmiselt väiksema sõnavaraga, kuid on võimeline teistele

järele jõudma. Koolikeskkond annab selleks suurepärase võimaluse! Kui mitmekeelse lapse keeleoskus võib alguses olla klassikaaslastest tagasihoidlikum, on talle suureks abiks õpetajate ja teiste toetus ning positiivne hoiak. Kõige olulisem on see, et lapsega räägitakse ja et tal on endal ohtralt võimalusi rääkida.

Müüt:

„Lapsed omandavad keeli, nagu käsnad imevad vett.“

Fakt:

Igal lapsel läheb aega ja tuleb vaeva näha, et keelt õppida.

Laialt on levinud arvamus, et lapsed õpivad keelt vaevata. Normaalses tingimustes õpivad lapsed oma emakeele(d) selgeks lihtsamalt, kui suured inimesed teisi keeli õpivad: neil pole vaja tuupida ega reegleid pähe õppida, sõnavara kasvab justkui iseenesest. Kuid isegi ühe keele omandamisega läheb aega ja laps näeb vaeva: see vaev on osa mängust ja maailma tundmaõppimisest. Keeleõpe kuulub lapse põhi-tegevuse juurde sama moodi nagu mäng.

Lapsed on erinevad, olgu nad siis üks- või mitmekeelsed. Ses mõttes ei olegi vahet, kas laps omandab korraga ühte või mitut keelt: keeleomandamise kiirus on lapseti erinev,

kuigi läbitakse samad arenguetapid. Mõni laps omandab keeled kergesti, mõni raskemini või pikema aja jooksul, ent täitsa ilma pingutuseta ei juhtu see kunagi. Ka ei pruugi mitmekeelne laps omandada keeli ühtemoodi, vaid keeleoskus sõltub vestluspartneritest, kogemustest ja olukordadest, kus kumbagi keelt räägitakse.

Mitmekeelsed kontekstid on väga erinevad. Keele õppimiseks peab keelt kuulma ja kasutama, ent mitmekeelse lapse kogemus iga üksiku keelega on paratamatult piiratum (vt kast). Üldiselt see keelearengut ei pärsi – juhul, kui keeleline sisend ei lange alla teatud lüheni. Teadlased ei tea veel, milline see lühen täpselt on. Kui kakskeelse lapse keeleline tasakaal on jaotatud umbes 40%–60%, siis võib tal areneda välja ükskeelsega võrdne passiivne sõnavara ehk sõnad, millest ta aru saab. Aktiivse sõnavara arendamiseks ei piisa ainult keele kuulmisest, vaid on ka vaja rohkelt keelt harjutada. Mitme keele puhul võib aga juhtuda, et mõni neist on väiksema sisendiga. Siis tuleks seda keelt eriti toetada ja tekitada keele kasutusvõimalusi juurde.

Kakskeelne sisend

Sisendiks loetakse seda keelt, mida laps kuuleb ja mille põhjal ta omandab keelt või keeli. Kui osa **keelesisendit** on ühes ja osa teises keeles, saab kakskeelne laps kokkuvõttes kummagi keele kohta vähem keelelist materjali kui ükskeelne laps. Näiteks kui ema räägib eesti ja isa rootsi keeles, kuuleb laps eesti keelt poole vähem kui ükskeelne laps (sõltuvalt ajast, mis kumbki vanem veedab lapsega). Kui laps käib lisaks rootsikeelses lasteaias, on rootsi keele sisend veelgi suurem. Kui aga suheldakse teiste eestikeelsete peredega, suurendab see eestikeelse sisendi mahtu.

Ka kõigi ükskeelsete laste sisend ei ole ühesugune – seetõttu võivad mõned kakskeelsed lapsed rohkem keelt kuulda kui mõned ükskeelsed. Uuringud on näidanud, et sisendi maht ja kvaliteet on otseselt seotud lapse keelelise arenguga. Mida rohkem ja vaheldusrikkamat keelt laps kuuleb, seda paremaks kujuneb ta keeleoskus. Vt lk 21.

Müüt:

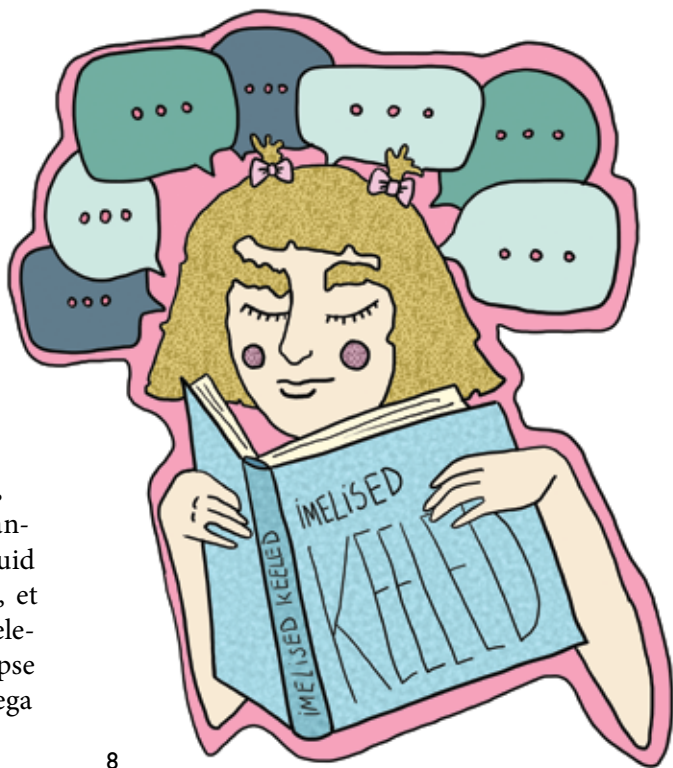
„Laps peab varakult keelt õppima, et seda hästi kõnelda.“

Fakt:

Keelt saab ka hiljem õppida ning seda hästi osata.

Tõsi on see, et teise keele omandamine on varakult alustades lihtsam, seda nii lapsevanemale kui ka lapsele. Keeleõppe motivatsioon on aga vanusest olulisemgi. Kuna keel on suhtlemiseks, on just suhtlemisvajadus keeleõppe motivatsiooni allikaks. Nii on loomulikus keskkonnas, kus keelt on vaja teistega suhete loomiseks, lapsel väga hea võimalus keel selgeks saada ja soravalt rääkima õppida.

Ka hiljem alustades on võimalik head keeleoskust kujundada. Laps, kes hakkab alles koolis teist keelt omandama, saab sellega kenasti hakkama, kuid tal on selleks vaja aega. Ei tasu loota, et keeleomandamine juhtuks üleöö. Keeleoskus sõltub paljudest teguritest, sh lapse kokkupuutest keelega, huvist ja keelega

seotud emotsioonidest. Lapsevanem peaks jääma oma keelele kindlaks, aga olema valmis pakkuma lapsele emotsionaalset tuge senikaua, kuni laps uue väljakutsega silmitsi seisab.

Kui laps hakkab mingist vanusest teist keelt kogema – seoses näiteks kooliminekuuga või pere kolimisega – ei ole põhjust muretsemiseks. Kõige paremini areneb laps siis, kui teine keel ei tule esimese asemele, vaid tuleb juurde. Seega tuleks jätkata esimese keele rääkimist uue keele kõrval.

Üks on kindel – mida rohkem laps kuuleb ja kasutab keelt, seda paremini ta seda omandab. Ühtlasi, mida rikkalikum sisend, seda rikkalikumad on lapse teadmised. Erinevate kõnelejatega suhtlemine ja eri olukordades keele kuulmine aitab arendada keeleoskust. Igal juhul tuleks varuda kannatlikkust ja olla kindlameelne! Keeleõpe on pikaajaline protsess, milles tuleb ette kergemaid ja raskemaid aegu.

„**Kriitiline iga**“ tähistab kujuteldavat perioodi, mil keel omandatakse emakeele tasemel. Ei ole aga suudetud välja selgitada, mis vanuses kriitiline iga lõpeb. Uuringud on näidanud, et optimaalne **aeg keelt omandada ei saa järsku otsa**. Mida hiljem alustatakse uue keele omandamist, seda vähem tõenäoline on jõuda emakeelse kõneleja tasemeni. Emakeelne tase ja aktsendivaba kõne ei ole aga keele omandamise juures kõige olulisemad. Pigem on oluline suhtlemisoskus – võime keelest aru saada ja seda kasutada.

Ometi on nooremal keeleõppijal teatud eelised. Aju areneb kõige kiiremini inimese esimestel eluaastatel. Noore aju plastilisuse tõttu on väikel lapsel lihtne õppida, aga ka kerge unustada. Seetõttu on eriti oluline jätkata kodukeele kõnelemist.

Müüt:
„Keelte segamine näitab segadust.“

Fakt:
Koodivahetus on loomulik keelekasutus.

„Ma *choose*’isin selle *sparkly* konna.“ Kui kolmeaastane räägib nii, siis võib see tunduda laisa või inetu keelekasutusena – isegi järjekordse näitena inglise keele hävitavast pealetungist. Tegelikult on see täiesti loomulik keelekasutus. Kui kohe ei meenu sõna õiges keeles, on mitmekeelsel lapsel hea võimalus võtta see teisest keelest.

Koodivahetuseks nimetatakse ühe keele sõnade kasutust teises keeles lause või vestluse sees. See ei näita segadust ja seda ei pea hukka mõistma. Vastupidi, uuringud on näidanud, et selline koodivahetus on sotsiaalselt ajendatud ja süsteemipärane keelekasutus. Seejuures teavad mitmekeelsed lapsed reeglina väga hästi, kellega millist keelt kasutada saab ja tasub. Kui kontekst on sobiv, st kaaskõneleja saab ka teisest keelest aru, ei ole lapsel põhjust koodivahetust vältida. Sageli õpibki ta koodivahetust vanemate või teiste eeskujude järgi – ka siis, kui

Koodivahetuse põhjused

Miks kasutatakse kahte keelt ühes lauses või ühes vestluses? Selleks, et

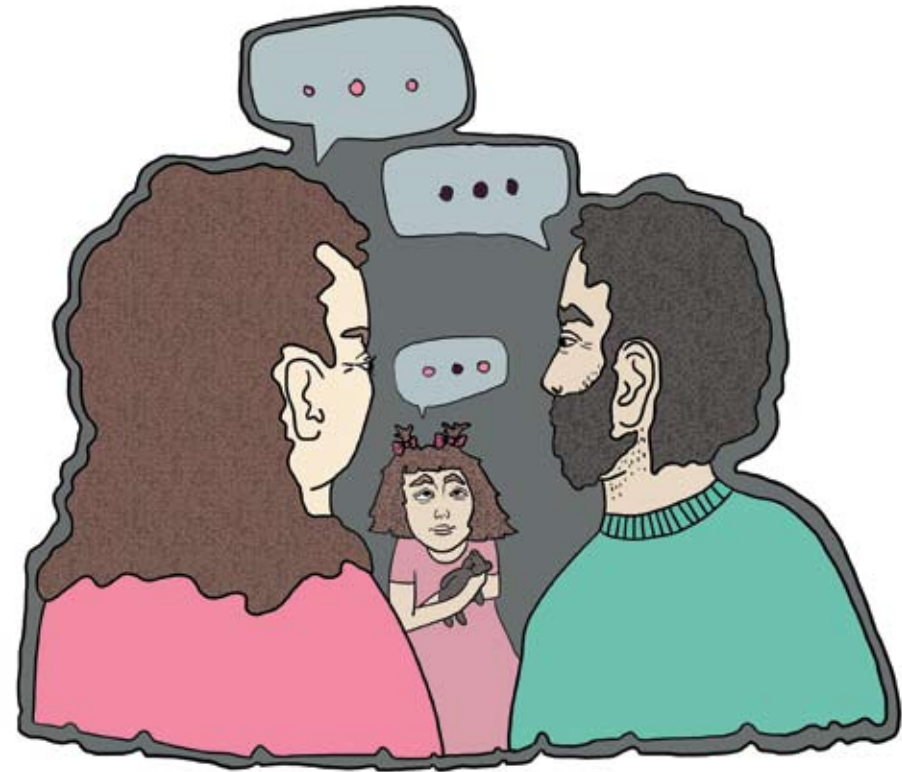
- rääkida kaaskõnelejale arusaadavalt;
- sarnaneda kaaskõneleja keelekasutusele („ka mina oskan seda keelt!“);
- väljendada mõisteid, mis on seotud just selle keelega (nt koolisõnavara: *harilik pliiats, õuevahetund, õpilaspäevik*);
- väljendada teatud koha või kultuuriga seotud nähtusi (nt *jaanipäev, laulupidu, kama*);
- oleks lihtsam (mõni sõna tuleb esimesena pähe just teises keeles – eriti lastel).

vanemad ise ei pane tähele, et nad keeli segamini kasutavad.

Et keeled üksteist mõjutavad ja vahel segunevad, on igati ootuspärane. Sellele ei maksa

erilist tähelepanu pöörata: pigem tuleks last julgustada rääkima nii palju ja nii hästi, kui ta oskab. Kui kontekst muutub, kohandub laps uue olukorraga. Näiteks ükskeelsete vanavanemate juures viibides tabab laps üsna ruttu ära, kui vanavanemad ei mõista teise keele sõnu,

ja hakkab neid sõnu ise asendama. Tavaliselt eristab nelja-aastane keeli juba päris hästi: laps kasutab koodivahetust üldiselt vaid vestluspartneriga, kes saab ka teisest keelest aru. Ouline on, et laps julgeks keelt rääkida. Harjutamine teeb meistriks!

Müüt:

„Lapsega tuleks rääkida selles keeles, mida koolis vaja läheb.“

Fakt:

Mitmekeelsel lapsel on parimad õpitulemused siis, kui mõlemad keeled on hästi arenenud.

Tuttavad ja isegi õpetajad võivad ekslikult öelda, et lapsega peab rääkima selles keeles, mida koolis vaja läheb, arvates, et lapsel on õpieduks vaja osata maksimaalsel tasemel oma õppekeelt. Õpiedukuse nimel soovitatakse vanematel loobuda teisest keelest. Tegelikult on see aga kahjulik soovitus.

Teise keele oskus toetab lapse vaimset arengut, aga ka minapilti ja kultuurilist identiteeti. Seevastu vanemad, kes räägivad lapsega oma emakeele asemel ühiskonna ja kooli keeles, ei aita lapse koolikeele oskuse arengule kaasa, vaid ainult piiravad oma päritolukeele oskust. Kasulik on jääda lapsega oma valitud keeles rääkima. Laps omandab ühiskonnakeelt koolis ning saab tuge keskkonnast, õpetajatelt ja klassikaaslastelt.

Oma keelest loobumine on riskantne otsus. Emotsionaalne lähedus, usaldus ja intiimsus

Mitmekeelsus toetab õppimist

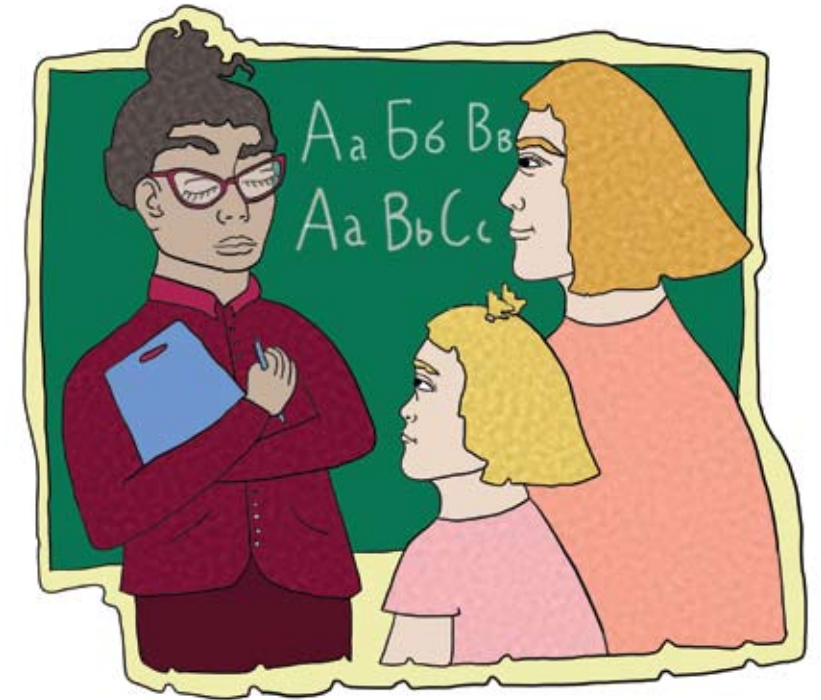
Kuidas on teise keele oskus kasulik koolis, kui seda keelt ennast koolis ei kasutata?

- Kodune keel avardab maailmapilti ja annab koolis õpitule ka teise konteksti.
- Teise keele oskus teeb järgmiste keelte õppimise lihtsamaks.
- Ühe keele kirjaoskust võib üle kanda teise keelde.
- Mitmekeelsus tugevdab tähelepanu suunamise võimet, mis omakorda toetab kooliõpinguid.
- Mitmekesine ja konteksti sobiv keel toetab kõige paremini lapse terviklikku (keelelist, psühholoogilist ja sotsiaalset) arengut.
- Inimene, kes oskab mõnda huvitavat keelt ja tunneb teist kultuuri, on ise ka huvitav!

lapse ja vanema vahel on lapse arengus üliolulised. Kõneldes lapsega oma keeles, on selist lähedust kõige lihtsam luua. Kui vanemad ja hoidjad räägivad lapsega keeles, milles nad ennast hästi tunnevad ja jagavad seeläbi oma sisemist maailma, on lapsel hea. Ka lapsevanemal on hea jagada lapsega oma keelt ja siduda lapse kogemust oma maailmaga.

Võib esineda perioode (nt puberteediiga), mil laps avaldab vastupanu ega soovi vanemaga

tema keeles suhelda. Kui vähegi võimalik, tuleks jätkata oma keeles kõnelemist. Niiviisi püsib lapse passiivne keeleoskus nii kaua, kuni ta on piisavalt vana, et ise otsustada oma huvi üle päritolukultuuri ja -keele vastu. Kui pere loobub oma keelest, on noorel inimesel hiljem raskem taastada keeleoskust ja luua sidemed päritolukultuuriga – siis võidakse vanematele etteheiteid teha!

Müüt:
„Kakskeelsed lapsed on teistest targemad.“

Fakt:
Ei ole leitud suuri erinevusi üks- ja kakskeelsete intelligentsuse vahel.

Umbes sajandi eest tehtud – ja kehvasti koostatud! – uuringud Ameerika Ühendriikides leidsid, et kakskeelsed õpilased on ükskeelsest vähem intelligentsed. Nendes võrreldi üks- ja kakskeelseid lapsi, keda testiti ainult inglise keeles. Kakskeelsed olid alles hiljuti saabunud Ameerikasse, seega oli nende inglise keele oskus algaja tasemel. Hilisemad uurin-

gud on korduvalt tõestanud, et mitmekeelsus ei tähenda madalamat intelligentsust ega pidurda lapse õpiedukust.

Praeguseks on see asendunud vastupidise müüdiga, nagu oleks just kakskeelsed targemad, ent pole selge, kas kakskeelsus teeb targemaks või on hoopis nii, et ainult targemad saavad hakkama kahe keele omandamisega.

„Kakskeelsuse eelis“ ilmneb teatud keelemängudes või olukordades, kus tuleb ignoreerida ebaolulisi, segavaid elemente selleks, et keskenduda olulisele. Kakskeelsed lapsed saavad näiteks paremini hakkama piltide sorteerimisega, kui peavad esialgu sorteerima värvi ja siis kuju järgi, ignoreerides teisel korral pildi värvi.

Miks? Mitmekeelne inimene on harjunud sellega, et ühe mõiste väljendamiseks on mitu sõna. Ta vajab sõna vaid ühes keeles, aga teise keele sõna tuleb ka meelde. Seega, aju on hästi treenitud ebavajalikku infot maha suruma. See eelis on väga spetsiifiline. Pole teada, kui hästi kajastavad katsete tulemused igapäevaseid olukordi ning kas mitmekeelsed suudavad näiteks ühelt tegevuselt teisele paremini ümber lülituda.

Mitmekeelsuse mitmekesised eelised

Millised eelised on mitmekeelsusel? Mitmekeelsus

- tugevdab minapilti ja identiteeti;
- avab uksi teistesse kultuuridesse;
- arendab sotsiaalseid oskusi;
- toetab sallivust ja teadlikkust kultuuri-erinevustest;
- soodustab järgmiste keelte õppimist.

Mõlemal juhul on need arvamused liialdatud. Uuemad uuringud näitavad, et mitmekeelsed inimesed saavad mõne väga spetsiifilise ülesandega paremini hakkama kui ükskeelsed inimesed (vt kasti eelmisel lehel). Üldiselt ei ole aga ükskeelsete ja mitmekeelsete intelligent-suse vahel suuri erinevusi leitud.

On uuritud ka mitmekeelsuse mõju eakatele ning leitud, et dementsuse algus lükkub mitmekeelsetel edasi: kahe keele kõnelejad tulevad haigusega selle algstaadiumis paremini toime. See on üks võimalik eelis mitme keele oskusel. Igal juhul võib öelda, et mitmekeelne maailm on rikkalik ja mitmekeelsed lapsed kasvavad mitme eelisega – olgugi et ei pruugi olla teistest targemad.

Müüt:

„Kakskeelsetel lastel on suurenenud risk kõne hilistuseks ja kõnearengupuude tekkeks.“

Fakt:

Mitmekeelsus ei tekita ega süvenda ühtegi arengupuuet.

Selline väärarusaam levib tänu sellele, et ühiskonnas on vähe teadmisi nii mitmekeelsest lastest kui ka erinevatest arengupuuetest. Kõnearengupuue (vt kasti) esineb sarnase sagedusega üks- ja mitmekeelsetel. Mitmekeelsus ei suurenda ega vähenda riski. Kõnearengupuue avaldub varakult ja mõjutab iga keele omandamist.

Kõnearengupuudega laps hakkab tavalisest hiljem lalisema, õpib sõnu aeglasemalt ning hakkab oluliselt hiljem sõnu kombineerima. Kõik hilised lalisejad ja sõnade õppijad ei ole siiski kõnearengupuudega, vaid tegu võib olla individuaalse eripäraga: hilistusega lastest on umbes pooled kolme-nelja-aastaselt eakaaslastele järele jõudnud.

Primaarne kõnearengupuue (ehk spetsiifiline kõnearengupuue või alakõne, ingl *developmental language disorder* (DLD) ja *specific language impairment* (SLI)) diagnoositakse, kui kõnearengu mahajäämus on püsiv (ei lahene iseenesest), primaarne (ei tulene teisest puudest) ja arenguline (sümptomid muutuvad kõne arenguga). See võib mõjutada hääldust, sõnavara, grammatikat ja keelekasutust ning esineda lapsel kas mõistmishäire, kõneloomehäire või mõlemana. Primaarset kõnearengupuuet esineb umbes 7%-l lastest.

Sekundaarne kõnearengupuue, mis tuleneb mõnest teisest puudest (nt Downi sündroom või autismispektrihäire), esineb veel sagedamini.

- Arvamus, et mitmekeelne laps hakkab hiljem rääkima kui ükskeelne, vastab mõnikord tõele, kuid ka ükskeelsete laste areng varieerub. Verstapostid on mitmekeelsel lapsel samad, mis ükskeelsel (vt lk 20), kuid mitmekeelse lapse sõnavara ühes keeles võib olla väiksem kui ükskeelsel eakaaslasel (vt lk 4). Kuna sõnavara on ühes keeles väiksem, siis on loomulik, et ka laused tulevad pisut hiljem.
- Ei vasta tõele, et kakskeelsus võib tekitada lapsel kõnearengupuuet. Kõnearengupuue ei ole seotud keelelise sisendiga, vaid esineb igas omandatavas keeles – mitmekeelsus ei tekita ega süvenda puuet.
- Lisaks arvatakse, et teist keelt on raskem õppida lastel, kellel on kõnearengupuue. See kehtib osade, kuid mitte kõigi puhul. Ei ole vaja vältida teist keelt lapsega, kellel on puue. Mitmekeelsuse eeliseks võib olla see, et lapsel on mitme keele peale vahendeid suhtlemiseks rohkem kui ühes keeles. Kui perekond kasutab enam kui ühte keelt, siis vajab ka laps neid keeli. Ühest keelest loobumine ei kaota puuet, vaid tekitab perekonnas tarbetult keerulise olukorra.

Väike laps areneb pidevalt. Oluline on jälgida lapse suhtlemisostkust, sh žestikuleerimist. Kui tekib kahtlus, et areng on aeglane, siis tuleks konsulteerida logopeediga. Logopeedile tuleks selgitada ka pere keelelist tausta. Mitmekeelse lapse kõnearengu hindamiseks ei ole õige võrrelda ükskeelsete ega ka tingimata teiste kakskeelsetega: tuleks võrrelda just sarnase (sotsiaalse, majandusliku ja keelelise) taustaga lapsi.

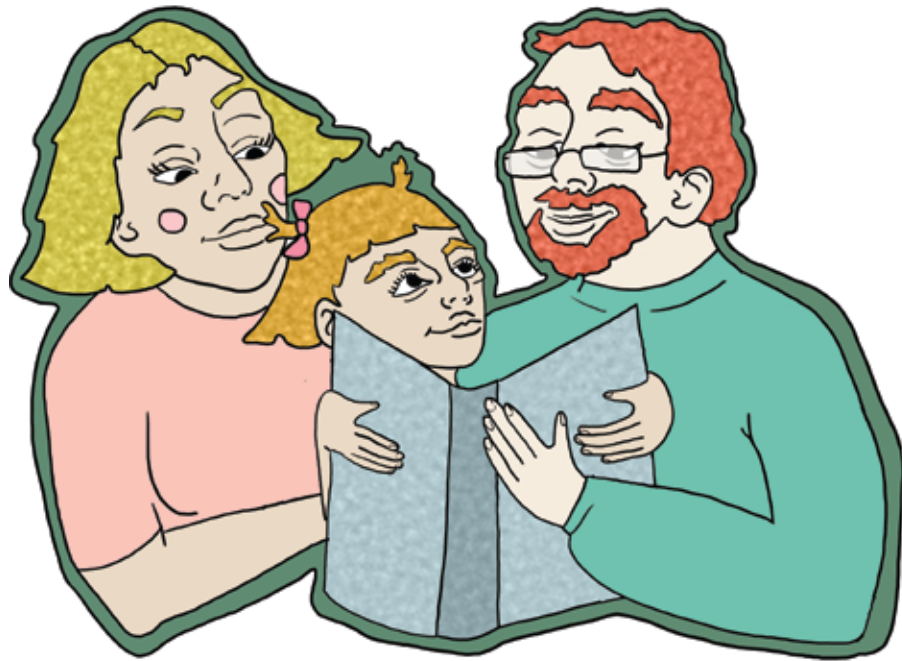

Kuidas toetada oma lapse keelelist arengut?

Esiteks võiksid enda jaoks läbi mõelda, milleks sa seda teed. Võibolla lihtsalt tunned, et lapsega oma emakeeles rääkimine on ainuvõimalik otsus. Lisaks sisetundele on aga oma keeles kõnelemiseks teisigi häid põhjusi, mida on kasulik endale meelde tuletada. Nendeks on muuhulgas kultuuriline identiteet, lapse

ja vanema vaheline lähedus, suhtlemise võimalus eemal oleva pere ja sõpradega, lapse enesekindluse ja teadlikkuse toetamine ning laiemate eluvalikute võimaldamine.

Võiks ka endale selgeks teha, et mitmekeelne kasvatus ei pruugi alati lihtne olla. Mitme keele haldamine ühes kodus võib tekitada pingeid.

Lapsel võivad tekkida negatiivsed tunded seoses sellega, et teine keel eristab teda sõpradest. Kui lapse üks keel on teisest nõrgem, võib ta avaldada vastupanu ja loobuda pingutamast.

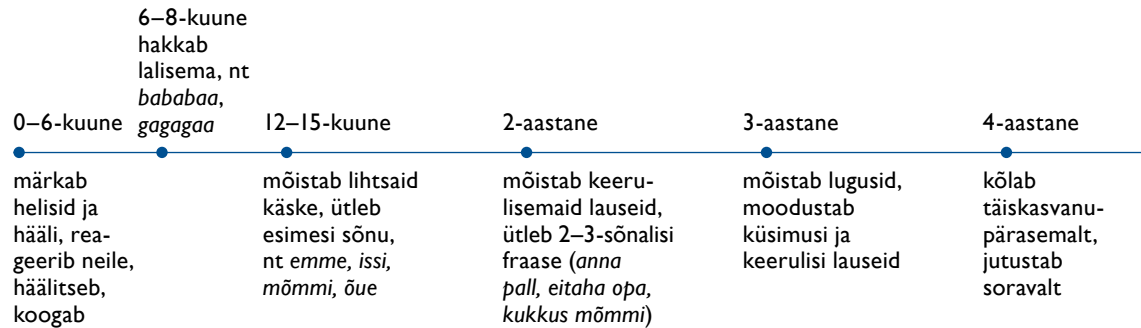
Mida teha, et mitmekeelsust toetada? Kõige olulisem soovitus on: **räägi lapsega** nii palju ja nii paljudel erinevatel teemadel kui võimalik. Kui soovid näiteks, et laps kasvaks välismaal eesti keele kõnelejaks või Eestis mitmekeelseks, on oluline loovalt mõelda, kuidas luua talle võimalusi suhelda erinevate kõnelejatega. Külaskäigud Eestisse toetavad keelearengut usumatult tõhusalt. Mida kauem laps kuuleb eesti keelt eestikeelses kontekstis, seda kergem tundub eesti keele kõnelemine. Mida rohkem ta vajab ise eesti keelt suhtlemiseks ja oma sidemete loomiseks Eesti ja eestlastega, seda suurem on ta motivatsioon. Digimeedia vahendusel on ka võimalik toetada eesti keele kasutust siis, kui pere elab Eestist eemal.

Varu kannatust! Pea meeles, et keeleomandamine kestab terve elu. Kui laps õpib koolis

teises keeles, siis on oluline, et ta kodus kuuleks ja kasutaks päritolukeelt. Kodust keelt saab laps järjest vähem, sest sõbrad ja ühiskond muutuvad talle kasvades olulisemaks. Hoiakud ja kogemused, mis laps on oma kodus varakult saanud, on ääretult olulised. Need loovad keelelise vundamendi, mis elab üle võimaliku tagasilöögi näiteks teismeeas, kui tekiavad konkureerivad huvid ja hovid.

Lapsevanemale võib tunduda, et teise keele kõnelemine on väärtus iseenesest, aga lapsele ei pruugi see nii paista. Keele omandamine on lapsele oluline vaid siis, kui see on omandatud **täendusrikkas kontekstis**: kui vanema(te)ga on tekkinud harjumus suhelda selles keeles, või on muu huvi ja vajadus selles keeles suhelda. Lapsevanematele võib soovitada järjepidevust, aga ei ole üheseid reegleid, mis sobiksid kõigile. Lapse kasvatamiseks on vaja armastust, tähelepanu ja aega.

Lapse keeleline areng

Verstapostid, mis kehtivad nii üks- kui ka mitmekeelsete normaalse kõnearenguga laste kohta

Terminitest

Räägime siin **mitmekeelsusest**, see tähendab kahe, kolme või enama keele oskusest, ja **mitmekeelsest lapsest**, kes omandab enam kui ühte keelt. Üks mitmekeelsuse alaliike on **kakskeelsus** – sellisel juhul räägib inimene vaid kahte keelt. Laste puhul räägitakse enamasti just kakskeelsusest, ometi tuleb aina sagedamini ette, et laps hakkab juba varakult kuulma ja kõnelema kolme või nelja erinevat keelt. Mitmekeelsust ja kakskeelsust puudutavad küsimused on aga paljuski sarnased ning selles trükises käsitleme neid ühiselt.

Eristatakse keele **omandamist** ja **õppimist**. Lapse kohta, kes hakkab emakeeles kõnelema, öeldakse tavaliselt, et ta omandab keelt, erinevalt koolis keele õppimisest. Selles trükises seda vahet ei tehta, kuna vahepealseid juhtumeid on palju: näiteks laps, kes hakkab kahe- või kolmeaastaselt teist keelt kõnelema, kui pere kolib teise keelekeskkonda, pigem omandab keelt loomulikult viisil, sarnaselt emakeelega, kuigi protsess on veidi teine. Tänapäevane keeleõpe – ka täiskasvanutel – matkib sageli loomuliku keeleomandamise viise.

Keeleline sisend: vt kasti „Kakskeelne sisend“, lk 6–7.

Osaoskuste toetamine: soovitused eestikeelsele perele välismaal

	Passiivne	Aktiivne
Kõne	Kuulamine - Tee kättesaadavaks vaheldusrikas keele-materjal. - Loe lapsele raamatuid! Kui vanemad räägivad eri keeli, siis unejuttu võib lugeda vaheldumisi kummaski keeles. - Vaadake koos eestikeelseid (multi)filme ja telesaateid. - Kuulake koos audioraamatuid ja laste-muusikat. - Kuulake Eesti raadiokanaleid muude tegemiste taustaks. - Kui Eestis käite, minge teatrisse.	Rääkimine - Võimalusel kohtuge eestlastega, loo lapsele võimalusi rääkida eri inimestega. - Leia eestikeelne lapsehoidja. - Räägi lapsega erinevatel teemadel, nt argi-elust, aga ka maailmast ja ühiskonnast. Nii areneb sõnavara. - Lugege luuletusi ja laulge koos. - Mängige lauamänge. - Käige Eestis nii palju, kui elu võimaldab, et laps saaks loomulikus keskkonnas suhelda erinevate inimestega.
	Lugemine - Loe lapsega koos eestikeelseid raamatuid, julgusta teda ise lugema. - Hangi juturaamatuid, teatmeteoseid, ajakirju, õpikuid. Aita ja toeta esialgu raskete tekstide lugemisega. - Aita otsida eestikeelseid netimänge ja äppe. - Vaata ka muus keeles filme eestikeelsete subtiitritega.	Kirjutamine - Kirjutamist tuleb eraldi õppida: see tugevdab võimalikku sidet Eestiga ja võimalust tulevikus Eestisse näiteks õppima või tööle asuda. - Kui on võimalus, siis las laps käib eesti koolis või emakeele tundides. - Soodusta kirjaoskust toetavaid tegevusi, nt päeviku pidamist, (post)kaartide, kirjade ja elektrooniliste sõnumite kirjutamist. - Julgusta last eesti keeles oma unenägusid kirja panema või lugusid välja mõtlema.

Kasulikud viited

Eestikeelsed raamatud

„Kakskeelne laps“ Colin Baker (tõlkinud M. Hiiemäe, 2005).
„Lapse kõne arendamine: praktilisi soovitusi kõnelise suhtlemise kujundamisel“ Merit Hallap ja Marika Padrik (2008). <https://dspace.ut.ee/handle/10062/58894>.
„Emakeel on oma keel. Kuidas hoida emakeelt võõrsil“ Järvi Lipasti ja Renate Pajusalu (2013). www.tuglas.fi/tiedostot/emakeel_on_oma_keel.pdf.

Mõned ingliskeelsed raamatud

„Bilingual: Life and Reality“ François Grosjean (2010). Vt ka Grosjean'i blogi „Life as a Bilingual“.
„Raising a Bilingual Child: A step-by-step guide for parents“ Barbara Z. Pearson (2008).

Lingid

Eesti keele e-õppe kursused: www.keeletee.ee
Üleilmakool: yleilmakool.ee
Eesti keele õppesistemi välismaal: www.hm.ee/et/tegevused/eestlased-valismaal/eesti-keele-ope-valismaal
Integratsiooni sihtasutus: www.integratsioon.ee
Tagasipöördumistoetuse ja nõustamise teave: www.integratsioon.ee/tagasipoordumistoetus
Väliseesti noorte keelelaagrid: www.integratsioon.ee/valiseesti-noorte-keelelaagrid
Õppematerjalid: www.integratsioon.ee/oppematerjalid
Eesti Logopeedide Ühing: www.elu.ee
Bilingualism Matters (kakskeelsust toetav kommuun):
 www.bilingualism-matters.pppl.ed.ac.uk
sotsiaalmeedias: @BilingMatters

NB! Selle trükise koostamisel on toetatud erinevatele uurimustele. Kui on huvi mõne konkreetse küsimuse kohta lisainfot või teaduslikke viiteid saada, võtke palun ühendust autoriga (virve.vihman@ut.ee).

Sisukord

- 2 Mitmekeelsus kodus ja maailmas
- 4 Kas mitmekeelsus takistab arengut?
- 6 Kas lapsed omandavad keeli, nagu käsnad imevad vett?
- 8 Kas laps peab varakult keelt õppima, et seda hästi kõnelda?
- 10 Kas keelte segamine näitab segadust?
- 12 Kas lapsega tuleks rääkida selles keeles, mida koolis vaja läheb?
- 14 Kas kakskeelsed lapsed on teistest targemad?
- 16 Kas kakskeelsetel lastel on suurenenud risk kõne hilistuseks ja kõnearengupuude tekkeks?
- 18 Kuidas toetada oma lapse keelelist arengut?
- 20 Lapse keeleline areng
- 21 Osaoskuste toetamine: soovitused eestikeelsele perele välismaal
- 22 Kasulikud viited

Tekst: Virve-Anneli Vihman
Illustratsioonid: Johanna Rannu
Kujundus: Merle Moorlat
Täname: Merit Hallap, Piia Taremaa, Renate Pajusalu, Kadri Koreinik

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

